

Оксана Липчанко-Ковачик*
Ukraine

Проблема формування граматичної компетенції майбутніх учителів іноземної мови

Анотація

Стаття присвячена особливостям формування граматичної у майбутніх учителів іноземної мови. У статті охарактеризовано методичну цілісність майбутнього вчителя іноземної мови через призму формування професійно орієнтованих граматичних навичок. На основі аналізу особливостей професійно орієнтованої граматичної компетентності майбутніх учителів іноземної мови та цілей, які реалізує вчитель у процесі її формування, визначено методичні граматичні навички та вміння, якими повинні оволодіти майбутні вчителі іноземної мови для ефективної професійно методичної діяльності з формування у студентів зазначеної компетентності. Автори статті трактують граматичні навички як здатність розуміти і висловлювати смисл (значення), породжувати і розпізнавати фрази, побудовані за певними принципами, а не запам'ятовувати і відтворювати їх як готові формули. В статті також наголошено, що оволодіння граматичним матеріалом майбутніми вчителями іноземної мови повинно бути повністю свідомим, оскільки мова йде про високий кінцевий рівень володіння іноземною мовою. Адже високий рівень сформованості професійно орієнтованої іншомовної граматичної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови є необхідною передумовою для реалізації іншомовної комунікативної діяльності, професійної та професійно-методичної зокрема, а науковці, у свою чергу, обґрунтовують і пропонують до впровадження у навчальний процес дотичні методики. У статті визначено, що успішне освоєння граматики забезпечується створенням полісенсорного середовища: використання графічних, звукових, вербальних і невер-

бальних засобів. Навчання граматиці неможливе без урахування принципу системності. Сприйняття інформації різними каналами дозволяє успішно оволодівати граматичними знаннями, навичками і вміннями. Освоєння граматики як системи сприяє розумовому розвитку майбутніх педагогів та досягненню високих результатів при виконанні граматичних тестів і складних завдань.

Ключові слова: майбутній вчитель, методичні знання, граматичні навички, граматична компетентність, іноземна мова

Summary

To the Problem of Formation of Grammar Competence of Future Foreign Language Teachers

The article is devoted to the peculiarities of the formation of grammar competence of future foreign language teachers. The article describes the methodical integrity of the future foreign language teacher through the prism of forming vocationally oriented grammatical skills. On the basis of the analysis of the peculiarities of vocationally oriented grammatical competence of future foreign language teachers and the goals that the teacher realizes in the process of its formation, methodical grammatical skills and competences that the future foreign language teachers must master for effective professional and methodical competence of students' competence are determined. The authors of the article interpret grammatical skills as the ability to understand and express meaning (meaning), to generate and recognize phrases that are

* Оксана Липчанко-Ковачик, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов, Мукачівський державний університет, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3419-1717>, e-mail: oksana.lypchanko@gmail.com.

built on certain principles, not to memorize and reproduce them as ready-made formulas. The article also emphasized that the acquisition of grammar material by future foreign language teachers should be fully conscious, as it is a high final level of command of a foreign language. After all, the high level of formation of vocationally oriented foreign language grammatical competence in future foreign language teachers is a necessary prerequisite for the implementation of foreign language communication activities, professional and professional-methodical in particular, and scientists, in turn, substantiate and propose teaching methods. The article determines that successful grammar development is ensured by the creation of a poly sensor environment: the use of graphic, sound, verbal and non-verbal means. Learning grammar is impossible without taking into account the principle of system. Mastering grammar as a system contributes to the mental development of future educators and achieves high results in the performance of grammar tests and complex tasks. The perception of information through different channels allows you to successfully master grammatical knowledge, skills and abilities.

Keywords: future teacher, methodical knowledge, grammatical skills, grammatical competence, foreign language

1. Вступ

Високий рівень сформованості професійно орієнтованої іншомовної граматичної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови є необхідною передумовою для реалізації іншомовної комунікативної діяльності, професійної та професійно-методичної зокрема, а науковці, у свою чергу, обґрунтовують і пропонують до впровадження у навчальний процес дотичні методики. Підходам і методам навчання граматиці присвячено безліч робіт. Традиційно методисти виділяють два основні підходи до навчання граматиці – експліцитний і імпліцитний. Експліцитний підхід вирізняється поясненням граматичних правил і явищ. Імпліцитний, навпаки, характеризується повторенням і заучуванням граматично вірних структур без вивчення самих правил.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах вітчизняних і зарубіжних учених висвітлено широке коло питань із проблеми формування граматичних навичок. Зокрема, встановлені етапи формування рецептивних і репродуктивних граматичних навичок (О.І. Вовк, 2005); сформульовані принципи організації й навчання граматичного матеріалу (Т.О. Стеченко, 2004);

досліджена організація граматичного матеріалу (І.В. Зайченко, 2008) розроблені вправи для навчання практичної граматики (П.Б. Гурвич, Тригуб І.П та ін.).

Як показує історичний досвід, з одного боку, спроби відмови від будь-якої граматики, а з іншого, перебільшення її ролі в навчальному процесі негативно позначаються на результатах практичного володіння мовою. Отже, з точки зору дидактики, одним із головних завдань для вчителя іноземної мови є визначення місця граматики в програмі або курсі вивчення іноземної мови, що знаходиться в безпосередньому зв'язку з такими факторами, як контингент учнів, мети вивчення іноземної мови.

Метою статті є теоретично обґрунтувати методичні особливості формування граматичних навичок вчителів іноземної мови у процесі їх фахової підготовки.

2. Виклад основного матеріалу

Ступінь важливості навчання граматиці диктується сферою її застосування (усна і письмова мова). Процес формування і розвитку навичок і умінь усного мовлення передбачає тільки періодичне звернення до граматики, так як в цьому випадку вона відіграє другорядну роль. Формування і розвиток навичок і умінь писемного мовлення (наприклад, складання листівки, написання своєї адреси) вимагає постійної цілеспрямованої роботи над граматиною. З наукової методичної літератури випливає, що положення про граматичні уміння має не тільки теоретичний і термінологічний, а головним чином практичний характер. Воно передбачає необхідність:

- 1) рясної мовної практики на етапі відтворення образу граматичного явища;
- 2) створення контрольно-вимірjувальних матеріалів для етапу становлення граматичних умінь.

Успішне освоєння граматики забезпечується створенням полісенсорного середовища: використання графічних, звукових, вербальних і невербальних засобів.

Сприйняття інформації різними каналами дозволяє успішно оволодівати граматичними знаннями, навичками і вміннями. Методика формування

граматичної навички мови характеризується сукупністю певних дидактичних і методичних принципів. Одним з основних методичних принципів навчання граматики англійської мови є принцип послідовного навчання, при якому граматичний матеріал викладається в певній послідовності.

Методика формування граматичних навичок мовлення передбачає принцип двоплановості, при якому навчання організовується таким чином, що в процесі опанування граматики ставляться і вирішуються не тільки прямі, але і непрямі. Двопланове навчання розширює межі інтелекту і пам'яті і дає вчителю можливість успішно управляти їх мимовільним увагою і пам'яттю.

Одним з найбільш важливих методичних принципів навчання граматиці є чергування синтезу та аналізу при роботі з граматичним матеріалом. При навчанні майбутніх вчителів іноземної мови здійснюється багаторазове поетапне чергування синтетичної і аналітичної діяльності. Традиційний принцип ситуативності, який використовується в різних методах, широко застосовуємо і в процесі формування граматичного навички мови. В процесі побудови навчального тексту використовуються ситуації, в яких виправдано вживається якесь конкретне граматичне явище: або граматична форма, або конструкції з неособовими формами дієслова, або модальні дієслова.

Тут вводиться і варіативність навчання. Навчання граматиці неможливе без урахування принципу системності. Освоєння граматики як системи сприяє розумовому розвитку майбутніх педагогів та досягненню високих результатів при виконанні граматичних тестів і складних завдань.

Диференційований підхід до формування граматичного навички мовлення передбачає використання різних методів і прийомів навчання, різних вправ в залежності від цілей навчання, видів мовленнєвої діяльності, етапи навчання, мовного матеріалу і особливості молодших школярів. Диференційований підхід характеризується, крім того, відмовою від граматичної метамо-ви, виділенням конкретних орієнтирів, систематизацією граматичного матеріалу і переважним використанням способу навчання-пошуку (Зайченко, 2008, с. 357).

Культурно обумовлений компонент граматики мови необхідно також шукати в системі цінностей, способі життя, моделях поведінки носіїв культур. Важливо вчити студентів усвідомленим розумових операцій при оволодінні граматичними формами.

Психологічною основою навчання граматиці є формування рецептивних і продуктивних граматичних навичок як важливих компонентів граматичної компетенції майбутніх вчителів іноземної мови. При дотриманні певних умов вони повинні переходити у вміння. Формування граматичних навичок і вмінь іншомовного мовлення є складною розумовою діяльністю. В ході її, якої здійснює складні розумові операції, що ведуть до порівняння, диференціації, знаходженню спільних і відмінних рис у граматичних формах їх розуміння, подальшого використання граматичної інформації в породженні висловлювань. Успішність виконання названих операцій залежить в значній мірі від готовності учнів до функціонального узагальнення граматичних структур в ході вирішення комунікативних завдань в різних ситуаціях спілкування.

Для навчання граматичному аспекту іноземної мови доцільно також використовувати спеціально створені комп'ютерні програми. Навчальна цінність таких програм полягає в раціональному апараті управління процесом формування граматичних навичок.

Виняткова роль вищеперерахованих принципів впливає з того, що внаслідок наступності навчальний матеріал розташовується не тільки лінійно, але й концентрично, що дає змогу пропорційно у кількісному і часовому співвідношенні організувати ознайомлення з новим навчальним матеріалом, його повторення та систематизацію, що сприяє ефективному засвоєнню граматичних явищ. Що стосується принципу систематичності й послідовності, то він передбачає засвоєння знань, формування навичок і розвиток умінь та вимагає регулярної систематизації засвоєного і своєчасного відновлення прогалів у мовленнєвому досвіді студентів.

Побудові науково обґрунтованої підсистеми вправ для формування граматичної компетенції в усному мовленні на засадах інтегрованого навчання сприятиме реалізація таких методичних

принципів, як принцип інтегрованого навчання аспектів іноземної мови при домінуючій ролі одного з них, принцип поєднання диференційованого й інтегрованого навчання мовних аспектів та видів мовленнєвої діяльності, принцип опори на першу іноземну мову, принцип урахування рідної мови, принцип концентричності в організації мовного матеріалу.

Для успішної організації та проведення навчання щодо формування усномовленнєвої граматичної компетенції необхідно, перш за все, відбирати граматичні структури, за допомогою яких відбуватиметься формування у студентів граматичних навичок усного мовлення. Відбір граматичних структур доцільно проводити на основі комунікативно-когнітивного підходу, який уможливує системний відбір граматичних засобів для здійснення усномовленнєвої діяльності.

Сформовані граматичні навички використовуються в мовних вміннях, які розвиваються за допомогою методу застосування. Граматичні навички є компонентами різних видів мовної діяльності і відрізняються один від одного настільки, наскільки різні самі ці види мовної комунікації.

Спочатку слід визначити основні види граматичних навичок в говорінні і листі. Під граматичним навиком говоріння розуміється стабільно правильне і автоматизоване, комунікативно-мотивоване використання граматичних явищ в усному мовленні. Основними якостями граматичного навички говоріння є цілісність у виконанні граматичних операцій, єдність форми і значень, комунікативна обумовленість його функціонування.

Граматичні навички, що забезпечують правильне і автоматизоване формоутворення і формовикористання слів в усному мовленні цією мовою, можна назвати мовними морфологічними навичками. До них відносяться навички правильного вживання в усному мовленні відмінкових закінчень іменників і їх детермінантів, особистих закінчень дієслів в німецькій, англійській і французькій мовах.

Мовні граматичні навички, що забезпечують стабільно правильне і автоматизоване розташування слів (порядок слів) у всіх типах пропозицій в аналітичних і флективно-аналітичних мовах в усному мовленні, відповідно до мовних напрям-

ками можна визначити як синтаксичні мовні навички, тобто навички володіння основними синтаксичними схемами пропозицій.

3. Висновки

Отже, формування граматичної компетенції має відбуватися на основі таких дидактичних принципів: наступності та систематичності й послідовності. Підводячи підсумки, можна констатувати, що існують різні принципи і підходи в навчанні граматиці і різні точки зору щодо того, кого і як навчати граматиці. Також відмінність усного та писемного мовлення, про які описано в психологічних працях, обумовлює шляхи і способи навчання граматичної боці різних видів мовлення. Граматичні вміння мови формується в діяльності на всіх етапах свого становлення і, отже, мовні граматичні навички та вміння можуть відпрацьовуватися одночасно при виконанні комунікативних мислинневих завдань з урахуванням індивідуальності.

Література

- Вовк О.І. Особливості оволодіння знаннями у процесі навчання граматичного аспекту іншомовного спілкування. *Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія*. Київ, 2005. Вип. 16. С. 208–211.
- Зайченко І.В. Педагогіка: навчальний посібник для студ. вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: Освіта України, 2008. 528 с.
- Орловська Л.К. Формування граматичної компетенції в усному мовленні на засадах інтегрованого навчання у майбутніх учителів англійської мови: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.02. Київ, 2010. 301 с.
- Стеченко Т.О. Формування професійно орієнтованої англійської граматичної компетенції майбутніх філологів: дис. канд. пед. наук. 13.00.02. Київ, 2004. 200 с.
- Тригуб І.П. Формування граматичної компетенції у студентів ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Київ, 2014. Вип. 10. С. 74–77.

References

- Vovk O.I. (2005) Osoblyvosti ovolodinnya znannyamy u protsesi navchannya hramatychnoho aspektu inshomovnoho spilkuvannya [Peculiarities of mas-

- tering of knowledge in the process of grammatical aspect of foreign communication]. *Naukovi zapysky. Seriya : Pedagogika i psykhologiya. Kyiv. Vyp. 16.* pp. 208–211.
- Zaychenko I. V. (2008) *Pedagogika: navchalnyy posibnyk dlya stud. vyshchyykh pedagogichnykh navchalnykh zakladiv* [Pedagogics: teaching manual]. Kyiv: Osvita Ukrainy, 2008. 528 p.
- Orlovska L.K. (2010) *Formuvannya hramatychnoyi kompetentsiyi v usnomu movlenni na zasadakh integrovanooho navchannya u maybutnikh uchyteliv anhliyskoyi movy* [Formation of grammatical competence in oral speech on the basis of integrated study of future English language teachers]: dys. ... kand. ped. nauk. 13.00.02. Kyiv. 301 p.
- Stechenko T.O. (2004) *Formuvannya profesiyno orientovanoyi anhlovnoy hramatychnoyi kompetentsiyi maybutnikh filolohiv* [Formation of professionally-oriented English grammatical competence of future philologists]: dys. kand. ped. nauk. 13.00.02. Kyiv. 200 p.
- Tryhub I.P. (2014) *Formuvannya hramatychnoyi kompetentsiyi u studentiv VNZ u protsesi vyvchennya anhliyskoyi movy* [Formation of grammatical competence of students of higher educational establishments in the process of learning English]. *Naukovyy visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu.* Kyiv. Vyp. 10. pp. 74–77.